

Uloga obitelji u skrbi za slijepe i slabovidne osobe

Vuković, Danijela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Bjelovar University of Applied Sciences / Veleučilište u Bjelovaru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:144:901245>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Bjelovar University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

VELEUČILIŠTE U BJELOVARU
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ SESTRINSTVO

„Uloga obitelji u skrbi za slijepo i slabovidne osobe“

Završni rad br. 87/SES/2020

Danijela Vuković

Bjelovar, siječanj 2021.

Veleučilište u Bjelovaru
Trg E. Kvaternika 4, Bjelovar

1. DEFINIRANJE TEME ZAVRŠNOG RADA I POVJERENSTVA

Kandidat: **Vuković Danijela** Datum: 17.09.2020. Matični broj: 001702
JMBAG: 0231037778

Kolegij: **ZDRAVSTVENA NJEGA OSOBA S POSEBNIM POTREBAMA**

Naslov rada (tema): **Uloga obitelji u skrbi za slijepu i slabovidne osobe**

Područje: **Biomedicina i zdravstvo** Polje: **Kliničke medicinske znanosti**

Grana: **Sestrinstvo**

Mentor: **Živko Stojčić, dipl.med.techn.** zvanje: **viši predavač**

Članovi Povjerenstva za ocjenjivanje i obranu završnog rada:

1. Gordana Šantek-Zlata, mag.med.techn., predsjednik
2. Živko Stojčić, dipl.med.techn., mentor
3. Marina Friščić, mag.med.techn., član

2. ZADATAK ZAVRŠNOG RADA BROJ: 87/SES/2020

Studentica će na osnovu dostupne literature opisati slabovidnost i sljepoću, objasniti značaj obitelji u skrbi za slijepu i slabovidne osobe te odrediti ulogu medicinske sestre/tehničara u skrbi te edukaciji obitelji slijepih i slabovidnih osoba.

Zadatak uručen: 17.09.2020.

Mentor: **Živko Stojčić, dipl.med.techn.**

Zahvala

Jedno veliko hvala mom mentoru Stojčić Živku na strpljenju, uputama i pomoći prilikom pisanju ovog diplomskog rada.

Isto tako zahvaljujem se svim profesorima ovog Veleučilišta, koji su nas podučavali sve ove godine i prenosili svoje znanje.

I na kraju najveću zahvalnost želim iskazati svojoj obitelji, roditeljima i jedno veliko hvala mojoj šefici koja mi je pružila nesebičnu podršku i hrabrila me tijekom ovog studija.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ANATOMIJA I FIZIOLOGIJA OKA	2
2.1. Nastajanje slike u oku.....	3
2.2. Fiziologija vida.....	3
3. OŠTEĆENJE VIDA.....	4
3.1. Uzroci oštećenja vida.....	5
3.2. Statistički podaci o slijepim i slabovidnim osobama.....	6
4. PRISTUP SLIJEPOJ OSOBI.....	7
4.1. Orijentacija i kretanje osobe.....	7
4.2. Ostala pomagala za slijepu ili slabovidnu osobu	9
4.3. Barijere slijepih i slabovidnih osoba	10
4.4. Predrasude i stigmatizacija slijepih i slabovidnih osoba	11
4.4.1. Razvoj predrasuda.....	12
4.4.2. Prevladavanje predrasuda	13
5. KOMUNIKACIJA I SOCIJALIZACIJA SLIJEPIH I SLABOVIDNIH OSOBA.....	14
5.1. Socijalizacija slijepih i slabovidnih osoba.....	15
6. ULOGA OBITELJI U SKRBI ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE.....	17
6.1. Stavovi i odgoj unutar obitelji	17
6.2. Važnost integracije slijepih i slabovidnih osoba	19
7. PRAVA I MOGUĆNOSTI SLIJEPIH I SLABOVIDNIH OSOBA	21
7.1. Prava slijepih i slabovidnih osoba	21
7.2. Mogućnosti slijepih i slabovidnih osoba	24
8. ULOGA MEDICINSKE SESTRE/TEHNIČARA U SKRBI ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE.....	26
9. ZAKLJUČAK	28
10. LITERATURA.....	29
11. SAŽETAK.....	31
12. SUMMARY	32

1. UVOD

U ovom radu bit će opisane specifičnosti slabovidnih i slijepih osoba, problemi i poteškoće s kojima se susreću u svakodnevnom životu, specifičnost komunikacije te važnost i ulogu obitelji pri socijalizaciji i njihovoj integraciji u društvo.

Teško je uopće i zamisliti kako izgleda jutro, ustajanje, obavljanje svakodневnih aktivnosti kada čovjek izgubi osjetilo vida. Sljepoća je oduvijek bila jedan od najtežih oblika invalidnosti i hendikepa. Više od 80% informacija primamo putem vida, a oko je jedan od najvažnijih osjetilnih organa. Važnost vida možemo vidjeti u svim čovjekovim ulogama, interakcijama, njegovu razvoju. Vid nam omogućava identifikaciju osoba i objekata, važan je u razvoju i odrastanju osobe i cijeli se niz emocionalno – socijalnih interakcija, neverbalnih komunikacija temelji se na vidu. Život je sam po sebi vrlo složen, ali uvijek je puno složeniji kada je riječ funkcioniranja u uvjetima sljepoće i slabovidnosti (1).

Zajedničko svim osobama oštećenog vida je ograničena ili potpuno onemogućena vizualna percepcija okoline. Zbog te nemogućnosti osobe se često služe nekim drugim osjetilom koja se mogu izoštriti i olakšati percepciju okoline (sluh, osjet dodira, miris). Nedostatak vida ima izravan utjecaj na razvoj osobe, njeno snalaženje u okruženju na komunikaciju te socijalnu interakciju. Slabovidne osobe se za razliku od potpuno slijepih služe preostalim vidom, no nedostatak vida i kod nje utječe na svakodnevno funkcioniranje.

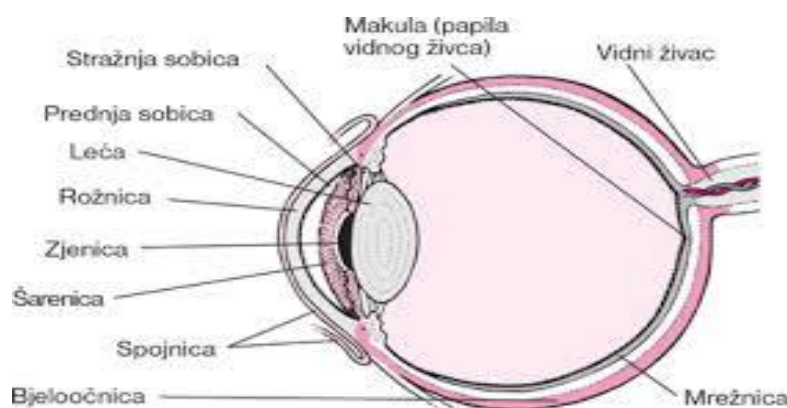
Svako kućanstvo odnosno obitelj, prilagođava se osobi koja je slijepa ili slabovidna. „Članovi obitelji i svi oni koji žele pružiti podršku novo oslijepjeloj osobi ne čine to samo prilagodbom prostora, već i kroz podršku razgovorom ili podrškom tijekom uvježbavanja nekih vještina (1)“. Često se događa da ukućani sve obaveze preuzimaju na sebe, odnosno zaštićuju slijepu osobu bez nekog određenog razloga i na taj način doprinose još većoj njenoj hendikepiranosti. Obitelj i uži krug osoba potrebno je informirati o mogućnosti stručne pomoći u uvježbavanju svakodnevних vještina. Ciljevi rehabilitacije bez potpore obitelji ne bi bili potpuno ostvarivi.“ Jedino dobro informirani i educirani članovi obitelji mogu pravilno pristupiti i pružiti potporu slijepom članu obitelji u različitim aktivnostima te im omogućiti bolje uključivanje u zajednicu (1)“.

2. ANATOMIJA I FIZIOLOGIJA OKA

Vid je dominantno osjetilo kod čovjeka i približno 90% informacija iz okoline čovjek dobiva vidom. Ljudske oči su organ, smještene u očnim šupljinama te na vanjskom dijelu zaštićene pomoćnim strukturama. Pomoćne strukture oka uključuju obrve (*supercilliae*), očne kapke (*palpebrae*), očnu spojnicu (*conjunctiva*), suzni parat (*aparatus lacrimalis*) i očne mišiće.

Očna jabučica (*bulbus oculi*) sferičnog je oblika, blago spljoštena te i ma dva pola: prednji (*polus anterior*) i stražnji (*polus posterior*). Sastavljena je od tri sloja:

- Vezivnog sloja koji čine sljepoočnica (*sclera*) te rožnica (*cornea*). Bjeloočnica je tvrda, neprozirna te štiti unutarnje strukture oka. Na nju se povezuju šest mišića koji omogućavaju kretanje oka. Rožnica je prozirne strukture, na njoj se prelama svjetlo pri ulasku u oko. Prednja strana rožnice je ispupčena (*konveksna*), a stražnja strana udubljena (*konkavna*). S vanjske strane rožnica graniči sa zrakom, a stražnju stranu oplakuje očna vodica (*humor aquosus*) (2).
- Vaskularni dio bogat je krvnim žilama i čine ga: žilnica (*choroidea*), zrakasto tijelo (*corpus ciliare*), i šarenica (*iridis*). Žilnica sadri brojne krvne žile i živce te je na taj način vrši ishranu oka. Šarenica je ravna, okrugla struktura, jedinstvena svojom bojom kod svake osobe. U sredini šarenice nalazi se otvor koji se naziva leća (*pupilla*) te kroz njega prolazi svjetlost do osjetnih stanica. Vidni živac povezuje mrežnicu s mozgom rascijepljenim putem (3).
- Unutarnji sloj čini mrežnica (*retina*). Ona prima svjetlosne podražaje te ih mijenja kemijskim reakcijama u električne te šalje dalje prema mozgu.

Slika 2.1. Dijelovi oka (3)

2.1. Nastajanje slike u oku

Slika u oku nastaje prolaskom svjetla kroz rožnicu. Rožnica je prozirni dio očne jabučice te ju često uspoređuju sa objektivom na otvoru fotoaparata. Svjetlost dalje putuje do otvora zjenice te ulazi u leću. Leća kontrolira količinu svjetlosti koji ulazi, lomi ga te zrake svjetlosti padaju na mrežnicu. Mrežnica se može usporediti sa filmom na fotoaparatu, ona primljene svjetlosne podražaje mijenja raznim kemijskim procesima u električne impulse koji putuju očnim živcem do centra za vid u mozgu i na taj način se stvara slika. „Svako oko šalje u mozak drugačiju sliku koja je obrnuta, tamo se ona ispravlja i stvara se jedinstvena slika iz oba oka (4)“. Primarna uloga oka je pretvaranje svjetlosnih podražaja u živčane impulse te prijenos vizualne informacije. Poznata je izreka da očima gledamo, a mozgom vidimo.

2.2. Fiziologija vida

Vid je složen od više različitih vidnih funkcija. One se mogu mjeriti i definirati i to su (5):

- vidna oštrina – govori o kvaliteti vida
- vidno polje – govori o kvantiteti vida
- fiksacija - je sposobnost konstantnog i direktnog gledanja prema objektu
- vid za boje – sposobnost razlikovanja boja, postoje tri osnovne boje (crvena, žuta i plava)
- akomodacija – prilagodba oka na gledanje bliskih predmeta koja se ostvaruje promjenom zakrivljenosti leća
- refrakcija – lom svjetla
- osjetljivost na kontrast
- motilitet i konvergencija – sposobnost oka da se kreće različitim smjerovima s ciljem zadržavanja fiksacije na određenom predmetu
- binokularni vid – sposobnost procjene udaljenosti
- adaptacija na tamu – sposobnost oka da nakon nekog vremena boravka u tami primijeti minimalne količine svjetlosti
- reakcija zjenice – ovim mehanizmom regulira se količina svjetlosti koja ulazi u oko

3. OŠTEĆENJE VIDA

Oštećenja vida možemo podijeliti na sljepoću i slabovidnost, a iskazuje se procjenom oštine vida i širine vidnog polja. Vidno polje je onaj prostor koji osoba vidi s oba oka, dok je glava nepomična, a pogled fiksiran prema naprijed, dok je oština vida sposobnost uočavanja detalja. Oštećenje vidnog polja obično se odnosi na gubitak perifernog i/ili centralnog vidnog polja u raznim kombinacijama, teškoća gledanja predmeta koji se kreću, sporija prilagodba oka na intenzitet svjetla i slično. Također su moguće poteškoće koje uključuju kombinirani gubitak centralnog i perifernog vidnog polja. Kategorija oštećenja vida određuje prema funkcionalnim sposobnostima boljeg oka. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO), međunarodna klasifikacija oštećenja, invaliditeta i hendikepa definira oštećenja vida na sljedeći način (6):

Prema stupnju oštećenja vida sljepoća se dijeli na (6):

- potpuni gubitak osjeta svjetla (amauroza) ili na osjet svjetla bez projekcije svjetla ili s njom
- ostatak vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,02 (brojenje prstiju na udaljenosti od 1 metara) ili manje
- ostatak oštine vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,02 do 0,05
- ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju do 0,25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili ispod 20 stupnjeva
- koncentrično suženje vidnog polja oba oka s vidnim poljem širine 5 stupnjeva do 10 stupnjeva oko centralne fiksacijske točke
- neodređeno ili nespecifično oštećenje

Prema stupnju oštećenja vida slabovidnost se dijeli na (6):

- oštinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,1 do 0,3 i manje
- oštinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,3, do 0,4
- neodređeno ili nespecifično razdoblje

3.1. Uzroci oštećenja vida

Uzrok oštećenja mogu biti nasljedni i nenasljedni čimbenici koji mogu uzrokovati blaža ili teža oštećenja oka. Kod djece su to urođena katarakta, razne urođene malformacije oka, dječji glaukom, infekcije za vrijeme i nakon poroda, retinopatija nedonoščadi, strabizam, tumori te razne traume. Trauma općenito može biti uzrokovana nekom mehaničkim načinom (penetracija stranog tijela), fizičkim načinom (razne tekućine, plinovi, lasersko zračenje) te kemijski i eksplozivni način. Kod odraslih oštećenja oka uzrokovana su traumom, raznim degenerativnim bolestima, kardiovaskularnim bolestima, dijabetesom, miopijom, kataraktom, glaukomom te tumorima.

Glavni uzroci sljepoće u svijetu prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji u svijetu su (7):

- Katarakta 48%
- Glaukom 12%
- Trahom 4%
- Ostalo (degeneracija makule, dijabetička retinopatija, razne kongenitalne anomalije, prematurna retinopatija) 36%

Glavni uzroci sljepoće u Republici Hrvatskoj (7):

- Kratkovidnost 14,4%
- Dijabetička retinopatija 12,29%
- Glaukom 10,8%
- Atrofija vidnog živac 10,55%
- Retinopatija pigmentoza 9,62%
- Degeneracija makule 7,75%
- Kongenitalne promjene 7,75%
- Trauma 7,35%
- Prematurna retinopatija 3,62%
- Kongenitalna katarakta 3,47%
- Ostalo 10%

3.2. Statistički podaci o slijepim i slabovidnim osobama

Danas u svijetu prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije 314 milijuna ljudi ima nekakvo oštećenje vida, od tog broja 37 milijuna su slijepi, 124 milijuna slabovidni, a 153 milijuna ljudi ima nekorigitiranu refrakcijsku grešku (8). Vodeći uzrok sljepoće je katarakta, a glavni faktori koji utječu na oštećenje vida i sljepoću su starost (veći broj starijeg stanovništva), spol (2/3 od ukupnog broja slijepih su žene), i socijalno ekonomski razvoj pojedine zemlje (više od 90% slabovidnih živi u obiteljima sa niskim i srednjim prihodima).

Zemlje u razvoju imaju veći broj osoba sa oštećenjem vida zbog neadekvatne prevencije i neliječenih infekcija, naspram razvijenih zemalja. Isto tako djeca koja žive u siromašnim zajednicama češće imaju oštećenje vida nego djeca koja žive u dobrostojećim zajednicama. Povezanost između siromaštva i liječenja oštećenja vida najviše je izražena kod uspoređivanja uzroka sljepoće između regija. Većina odraslih osoba u Sjevernoj Americi i zapadnoj Europi ima oštećenje vida koje je uzrokovano senilnom makularnom degeneracijom i dijabetičkom retinopatijom, ta se oba stanja liječe, no nijedno se ne može izliječiti (5).

U svibnju 2013. godine Svjetska zdravstvena skupština usvojila je Rezoluciju Svjetske zdravstvene organizacije koja uključuje globalni akcijski plan 2014.-2019. o zdravlju očiju. Vizija globalnog akcijskog plana svijet je u kojem nitko nema nepotrebna oštećenja vida, gdje oni s neizbježnim gubitkom vida mogu ostvariti svoj puni potencijal i gdje postoji univerzalni pristup sveobuhvatnim uslugama njege očiju (9). Globalni cilj ovog projekta je smanjenje prevalencije vidnog oštećenja za 25% u odnosu na početnu 2010. godinu.

U Republici Hrvatskoj se broj osoba oštećena vida prati u okviru Registra osoba sa invaliditetom i to su samo oni koji imaju priznat invaliditet temeljom tog oštećenja.

Tablica 3.1. broj osoba oštećena vida u RH prema Hrvatskom registru osoba sa invaliditetom (10)

Vrsta oštećenja	2008.g.	2009.g.	2010.g
Oštećenje vida	16 273	17258	18317
Sljepoća na oba oka	3105	3367	3646

Prema podacima iz tablice 1. možemo zaključiti da broj osoba sa oštećenjem vida i sljepoće na oba oka lagano raste, nešto je više taj broj u porastu kod osoba sa oštećenjem vida.

4. PRISTUP SLIJEPOJ OSOBI

Da bi se izbjegle određene pogreške ili neugodne situacije pri samoj želji da se pomogne slijepoj osobi, potrebno je imati određena znanja na tom području. Komunikacija je najvažnija stvar pri pružanju pomoći i uspostavljanju prvog kontakta. Ako se želi pružiti pomoć slijepoj osobi, potrebno je uspostaviti prvi kontakt. Pristupa se prirodno i obraća se izravno njoj, čak i ako je u pratnji osobe koja vidi (11). Najjednostavnije je upitati : „ Da li vam mogu pomoći? ili „ Treba li vam treba pomoć?“. Potrebno se je uvijek izravno obraćati slijepoj osobi, a ne preko osobe koja je prati. Ponekad je uz verbalne komunikaciju potrebno koristiti i dodir, ako se nalazimo u prostoriji gdje ima više ljudi, kako bi slijepa osoba znala da se obraćamo njoj. Dodir treba biti lagan i primjeren. Prilikom obraćanja i razgovora sa slijepom osobom je potrebno ju je gledati u lice, ne okretati leđa. Osobito je važno ponuditi pomoć slijepoj osobi kada procijenimo da je nesigurna,, tj. da nije na svom terenu pri tome je najbolje da ona sama izgovori kada i kako joj se može pružiti pomoć (tramvajska stanica, prijelaz prometnice, hodanje ili penjanje uz stepenice, sjedanje itd.) (1).

4.1. Orijentacija i kretanje osobe

Orijentacija općenito pretpostavlja pojam tamo gdje se nalazimo, dok je kretanje sposobnost prelaska osobe s jednog mjesta na drugo. Sposobnost kretanja osobe određeno je orijentacijom u prostoru. „Orijentacija ili snalaženje u prostoru slijepih i visoko slabovidnih osoba je sposobnost tih osoba da u svakom trenutku mogu odrediti položaj svog tijela u odnosu na okolinu (12)“. Slijepi ili slabovidne osobe koje nemaju ili nisu stekle potpunu samostalnost u kretanju (bez obzira na dob i stupanja oštećenja), trebaju proći program osposobljavanja za samostalno kretanje što sličnije osobama koje vide. Program se primjenjuje nakon procjene slijepi osobe i potpuno je individualiziran. Vježbe u toku programa organizirane su u zatvorenom i na otvorenom prostoru te se mogu podijeliti na (6):

- Osnovni trening metoda i tehnika orijentacije i kretanja
- Trening primjene metoda rutama kojima se slijepa osoba svakodnevno kreće

Jedna od osnovnih i najčešće korištenih tehnika kretanja je kretanje slijepih osoba uz pomoć bijelog štapa. Štap slijepoj osobi služi kao detektor okoliša, ona se koristi dodirom štapa i klizajućom tehnikom i naj način ispituje prostor. Osoba dodirom štapa u površine skuplja informacije o teksturi okolnih površina i slušnih značajki okoline. „Prikupljene informacije

služe osobi da se što bolje orijentira i zadrži željeni pravac kretanja (6).“ Postoje razne vrste štapova od jednodijelnih, sklopivih, svijetlećih, raznobojnih vrhova i slično.

Slika 4.1. Vrste bijelog štapa

Kretanje slijepih osoba uz pomoć osobe koja vidi (tkz. tehnika videćeg vodiča) je tehnika kretanja slijepice na način da se drži za lakat osobe koja je vodi i hoda polako pola koraka ispred nje. Ova tehnika je dosta sigurna i praktična.

Slika 4.2. Kretanje uz pomoć osobe koja vidi

Jedna od rjeđe korištenih tehnika je kretanje slijepice uz pomoć psa vodiča. Pogrešna je pretpostavka da pas vodič samostalno vodi slijepu osobu. „ Pas vodič ne vodi slijepu osobu, već provodi naredbe osobe koju vodi te vodi računa da svojim kretanjem signalizira i zaobiđe različite prepreke (6).“ Pas vodič je školovani pas i njegova edukacija obično traje od šest do osam mjeseci. Najčešće se školuju određene pasmine njemački ovčari, labradori i škotski ovčari te je važno da imaju razvijen određeni intelekt, blagu i prijateljsku

narav. Postoje određeni preduvjeti koji se moraju poštivati da bi slijepa osoba dobila psa na korištenje (6):

- poznavanje i samostalno korištenje svih metoda bijelog štapa
- svakodnevno kretanje
- dobra fizička kondicija
- sposobnost i motiviranost za cjelovitu skrb o psu vodiču

Slika 4.3. Pas vodič

Postoje i neke druge tehnike i pomagala kojima se koriste slijepa osobe pri kretanju poput elektronskih pomagala. Ona koji imaju zvučni signal i vibraciju te pomaže u određivanju približne veličine, udaljenosti ili položaju određene prepreke koja nije u dometu bijelog štapa slijepa osobe.

4.2. Ostala pomagala za slijepa ili slabovidne osobe

Ostala pomagala za slijepa ili slabovidne osobe uključuju različite aparate, uređaje koje osobi olakšavaju svakodnevni život. Ponekad su takva pomagala dosta skupa.

Postoje različite vrste satova koje se mogu koristiti. Informaciju o tome koliko je sati može se dobiti dodirivanjem broččanika brajevog sata ili slušanjem govorne informacije sata.. Odabir pomagala ovisi o vještinama koje su razvijene kod pojedine osobe (da li više ima razvijenu taktilnu percepciju ili više voli dobiti informaciju slušanjem). U današnje vrijeme dolazi do razvoja razne moderne tehnologije koja u sebi sadrži niz funkcija pa tako i funkciju sata. No bez obzira na razvoj modernih tehnologija klasični brajevi satovi i satovi koji daju govornu informaciju ostati će nezamjenjivo pomagalo slijepim osobama (6).

Slika 4.4. Pametni sat

Mobilni telefoni koji su prilagođeni mogućnosti slijepih osoba sa govornim ili taktilnim mogućnostima. Prelaskom prsta po ekranu slijepa osoba dobiva govornu informaciju o napisanom. Ukoliko želi potvrditi informaciju mora dodirnom dva puta potvrditi određenu informaciju ili dodirnom uspostavlja poziv

Također postoje i različite vrste pomagala za pisanje i obilježavanje, elektronička pomagala (čitači ekrana, softveri za mobilne telefone, povećala), pomagala za kućanstvo, zdravstvena pomagala (govorni toplomjeri, očne proteze), razni rekviziti za zabavu i sport i slično.

4.3. Barijere slijepih i slabovidnih osoba

U svakodnevnom životu slijepi se osobe susreću sa nizom barijera koje im otežavaju samostalan život i kretanje. Iako se broj barijera smanjio gradnjom boljih prometnih prilaza, modernizacijom javnih prijevoznih sredstava, razvojem novih pomagala za slijepi osobe, život slijepih postao je nešto lakši, no još uvijek ih ima dosta koje ometaju svakodnevnicu slijepi osobe. Barijere možemo podijeliti na one fizičke prirode odnosno arhitektonske barijere, te psihičke prirode poput nerazumijevanja okoline i bližnjih, predrasude i stigmatizacija prema slijepim osobama, zakonski propisi koji su loši, teško ostvariva ekonomska neovisnost (nemogućnost zaposlenja) te preskupa i nedostupna pomagala za slijepi.

Arhitektonske barijere otežavaju kretanje slijepi osobe. Tu spadaju neprilagođeni nogostupi, pješački prijelazi, prilazi određenim javnim ustanovama, prometni znakovi koji su krivo i loše postavljeni, nedostatak rukohvata u javnom prijevozu i slično. Nogostupi znaju biti

stari i dosta oštećeni. Prilikom kretanja slijepe osobe sa štapom može doći do nezgoda i ozljeda ako štap zapne u pukotinu.

Slika 4.5. Stari i oštećen pješački prijelaz

Linija vodilja koje pomažu pri kretanju slijepih osoba obično je premalo ili nisu adekvatno postavljene, a semafora sa zvučnim signalom ima premalo ili jednostavno ne rade. Također zvučna signalizacija nije prisutna u svim javnim prijevoznim sredstvima. Potreban je veći interes javnosti o redovitoj provjeri i održavanju prometnica i uređajima koji mogu pomoći lakšem kretanju slijepih osoba. O psihičkim barijerama bit će više riječi u nastavku rada.

4.4. Predrasude i stigmatizacija slijepih i slabovidnih osoba...

Predrasude su jedna od najraširenijih negativnih pojava u društvu no često su neprimijećene jer prodiru duboko u samo društvo te su prihvaćene kao nešto normalno, očekivano i bezazleno (6). Razlozi o postojanju predrasuda i određenih negativnih stavova prema određenim društvenim grupama ljudi, uglavnom su složeni. Najčešći uzrok je strah od nepoznatog, nedostatak informacija i nedovoljno iskustva. Predrasude iskrivljuju sliku o određenim grupama ljudi svodeći stvarnost na crno-bijeli svijet. „Umjesto otvorenosti za prihvaćanje raznolikosti ljudi, predrasude ukazuju na sklonost generalizaciji, svodeći svu raznolikost i bogatstvo svijeta koji nas okružuje na stereotipe o ovoj ili onoj društvenoj skupini (6)“. U posljednjih je nekoliko godina došlo do jednog značajnog pomaka prema poimanju

osoba sa invaliditetom, to se odnosi i na slijepo osobe, no još uvijek i društvo i pojedinci pristupaju prema njima nejednako u društvenim odnosima. Postoje niz predrasuda o potencijalima, znanju i sposobnostima invalidnih osoba, gleda ih se kroz prizmu žaljenja i određene simpatije. Tako se osobe sa invaliditetom stavljaju u poziciju socijalne i ekonomske podređenosti te su spriječene da ravnopravno sudjeluju u aktivnostima i životu društva. Mnogi imaju takav pogled na invalidne osobe i promatraju ih kroz njihov invaliditet. „U takvim slučajevima je cjelokupna osobnost jedne slijepo osobe reducirana na jedan mali dio, a na invaliditet se gleda kao na dominantnu karakteristiku koja u cijelosti određuje i utječe na sve ostale mentalne i socijalne sposobnosti (6)“.

4.4.1. Razvoj predrasuda

Mnogobrojni faktori utječu na razvoj predrasuda prema slijepim osobama. Najčešće spominjani su:

1. Sociokulturne vrijednosti

- naglasak je na tjelesnoj ljepoti pojedinca, mladosti, cjelovitosti tijela – socijalni standardi društva koji su naglašeni i pretvoreni u jedan običaj i normu kojoj se ostali članovi zajednice moraju prilagoditi (6).
- naglasak na produktivnosti i postignućima pojedinca – kod većine zemalja razvijenog svijeta i zapadne Europe osnovna prosudbe je da pojedinci budu socijalno i ekonomski kompetentni (6).
- prevladavajuća socioekonomska razina društva i važnost socioekonomskih faktora u stvaranju određene atmosfere u kojoj se njeguju određeni stavovi prema osobama s invaliditetom (6).
- degradacija osobe povezana sa gubitkom vida – bilo kakvo odstupanje od „normalnog“ utječe na prisutnost negativnih društvenih stavova.

2. Utjecaj djetinjstva – ponašanje roditelja i stil odgoja od najranijeg djetinjstva važni su nastanku predrasuda. „ Aktivnosti, riječi, ton glasa geste i ostala ponašanja roditelja i ostalih osoba koje su djetetu bitne, prenose se na dijete i imaju ključan utjecaj na formiranje stavova prema slijepim osobama (6)“.

3. Nelagoda uzrokovana nepoznatim situacijama – nepoznata situacija kao naprimjer susret sa slijepom osobom često izaziva osjećaj nelagode kod pojedinca. Ta nelagoda može biti uzrokovana nespremnošću osobe, prvi puta se sreće i komunicira sa slijepom

osobom te je jednostavno nespremna na tu novonastalu situaciju ili manjkom emocionalne spremnosti osobe.

4. Usporedba sa drugim manjinskim skupinama - ako je nešto drugačije od onog na što smo navikli, što smatramo normalnim i uobičajenim, javlja se osjećaj straha i negativne reakcije kod osobe.
5. Invaliditet kao jedan podsjetnik na vlastitu ranjivost – slijepe osobe simbolički služe kao negacija naših primitivnih, nezrelih predodžbi o vlastitoj svemoći te podsjećaju na našu ranjivost (6).

4.4.2. Prevladavanje predrasuda

Premalo informacija, iskrvljene predodžbe, izolacija ili razdvajanje ljudi prema nekim osobitostima jačaju i održavaju mnoge stereotipe. Najčešće predrasude s kojima se suočavaju slijepe osobe su o tome da su one teret društvu, nesposobne za samostalan život, vrijedne žaljenja, ali hrabre i slično. Njeno djelovanje i postignuća, kao da se mjere prema nekim određenim standardima za slijepe osobe. Stručnjaci smatraju da određenim treningom empatije i razumijevanja, naspram sažalijevanju određenih grupama ljudi koji su drugačiji možemo utjecati na smanjenje predrasuda. „Zamišljajući sebe u istim situacijama, ljudi su sposobni razmišljati o tome kako bi sami reagirali na predrasude i ponašanje okoline, a time raste njihovo razumijevanje slijepih osoba i razvija se kritički stav prema stereotipima iz okoline (6).“

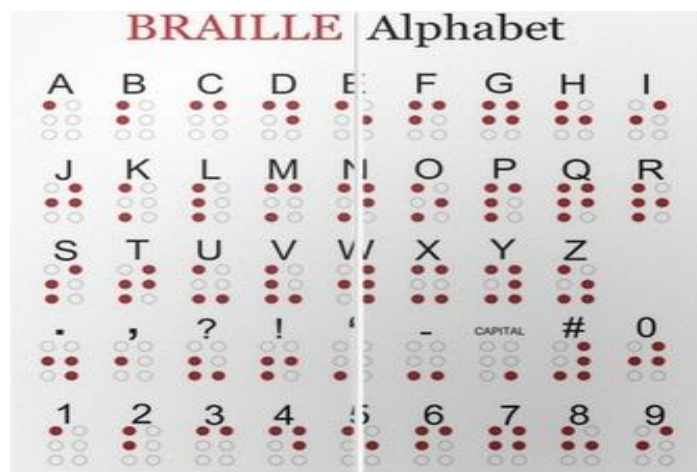
Isto tako primjenom zakona i pravilnika koji zahtijevaju ravnopravnost, jednak pristup i ponašanje prema svim grupama ljudi, podizanjem svijesti ljudi i dobivanje potpore šire javnosti može se utjecati na smanjenje predrasuda prema slijepim osobama.

5. KOMUNIKACIJA I SOCIJALIZACIJA SLIJEPIH I SLABOVIDNIH OSOBA

Komunikacija je važan dio u socijalnom životu svakoga od nas. Komunikacijom primamo i šaljemo informacije te ostvarujemo potrebu za pripadanjem. Osobe koje su slijepa i slabovidna komuniciraju jednako kao i osobe bez oštećenja vida, samo je na neke komunikacijske elemente potrebno obratiti pažnju i pisane materijale prilagoditi mogućnostima slijepih i slabovidnih osoba (6). Slijepa osoba ne mogu prepoznati oblike neverbalne komunikacije tijekom razgovora (osmijeh, mrštenje, izraz čuđenja), zato ih je potrebno prilikom komunikacije sa slijepom osobom izbjegavati. Isto tako kod slijepih osoba izostaje kontakt očima tijekom komunikacije, ali mogu biti prisutni neki drugi oblici ponašanja poput blindizma. „ Blindizmi se smatraju društveno neprihvatljivim i neadekvatnim pokretima kao što su pritiskivanje očnih jabučica, ljuljanje tijela u različitim smjerovima, mahanje rukama, poskakivanje na mjestu (6)“. Pretpostavka je da se je ovakav oblik ponašanja kod slijepih osoba nastao zbog nemogućnosti slobodnog kretanja, straha od negativnih iskustava, socijalne uskraćenosti i slično. U komunikaciji sa slijepom osobom treba biti izravan i obraćati se direktno osobi, pričati normalnim tonom bez vikanja, biti okrenut licem prema njoj, kod imenovanja stvari biti određen (torba se nalazi s lijeve strane), dati joj u ruku predmet da ga imenuje, ponuditi se pročitati pisane informacije i slično. Neke od smjernica za dobru komunikaciju s slijepom osobom (1):

- Okolnosti odvijanja komunikacije te povratne informacije o slijepim osobama treba biti iskrena i točna
- Opisivanje, nabranjanjem i slično potrebno je pružiti povratnu informaciju slijepoj osobi
- Ukoliko se pribjegava tumačenju ili samo pretpostavlja – to je potrebno naglasiti kako bi se slijepa osoba u nastavku komunikacije odlučila na koji se način ponašati i što reći
- Informacije koje su značajne važno je prepoznati, odvojiti ih te ih neprimjetno prenijeti
- Važno je imati vještinu predočavanja detalja i značajki koje se percipiraju putem vida i tumačenja trenutnog konteksta situacije, ponašanja i neverbalnih reakcija drugih osoba i sveg drugog što je u pojedinoj situaciji važno
- Član obitelji ne bi trebao razgovarati niti se raspravljati umjesto slijepa osobe, odnosno ne ponašati se zaštitnički
- Pružajući podršku slijepoj osobi ne smije se ni u jednom trenutku uskratiti važna informacija ili preuzeti inicijativa u komunikaciji

Komuniciranje preko medija, radija, internetom, telefonom na dodir te pisani oblik komunikacije u velikoj su mjeri zastupljeni kod slijepih osoba (12). Pisane materijale moguće je prilagoditi za slijepce na način da se tiskaju Brailleovom pismom (točkasto izdignuto pismo za slijepce). Brailleovo pismo smislio je slijepi učitelj glazbe Louis Braille. Svako slovo u tom pismu sastoji se šest točaka koje su organizirane u dva stupac po tri točke koje mogu biti ispupčene ili udubljene. Određena kombinacija točaka odgovara pojedinom slovu. U Brailleovom pismu postoje ukupno 64 znaka i značenja mogu biti drugačija u pojedinim jezicima, iako se točno zna zašto se baš neki znak nalazi u određenoj skupini. Piše se ručno šilom i Brajevom tablicom s desna na lijevo (12).

Slika 5.1. Braillovo pismo

Isto tako, moguće je pisane informacije slijepoj osobi prenijeti putem računala, odnosno poslati elektroničkom poštom. Postoje računala koja su prilagođena slijepim i slabovidnim osobama te im olakšavaju pisanu komunikaciju u svakodnevnom životu.

5.1. Socijalizacija slijepih i slabovidnih osoba

Čovjek je društveno, socijalno biće, navikao je na život u zajednici te suživot sa osobama različite dobi i spola. No čovjek nije socijaliziran od rođenja, nego od ranog djetinjstva uči prihvatljivo ponašanje. Procesom socijalizacije stječu se određeni poželjni stavovi i vrijednosti, usvajaju se potrebna ponašanja koja omogućuju da se osoba lakše uklopi i bude prihvaćena u

društvu. Tijekom određenog vremena svaka se osoba socijalizira u kontekstu društva u kojem odrasta (6). Socijalno ponašanje koje ne odgovara određenim društvenim normama ponašanja može izazvati nesporazum te dovesti do emotivnih poteškoća osobe te problema u ponašanju.

Kod slijepih i slabovidnih osoba koje su oslijepile kasnije u nekoj određenoj životnoj dobi, socijalizacija nije primarno vezana za gubitak vida, već ovisi o tome da li je osoba bila socijalizirana prije gubitka vida. Osoba koje je i prije imala poželjno socijalno ponašanje, određen sustav vrijednosti prije gubitka vida vjerojatno će se ponašati isto i nakon gubitka vida. No, ukoliko osoba ima poteškoće u komunikaciji i prilagodbi, odnosno nije socijalizirana, vrlo vjerojatno će imati isto ponašanje i nakon gubitka vida (6).

Kod osoba koje su kasnije oslijepile potrebno je prilagoditi se na novo nastalu situaciju odnosno preboljeti gubitak vida, što uglavnom ovisi o prilagodbenim sposobnostima osobe.

„ Stručnjaci smatraju da uključivanje u preporučene programe rehabilitacije olakšava osobama prihvaćanje gubitka vida, jer daju nadu i omogućuju drugačije sagledavanje života (6)“. Važno je naglasiti da značaj holističkog pristupa u procesu rehabilitacije. Programi u toku rehabilitacije omogućavaju usvajanje i savladavanje vještina na području svakodnevnih vještina, kretanja i orijentacije te komunikacije slijepih ili slabovidnih osoba te su iznimno važno za socijalizirano ponašanje osobe.

Čimbenici koji doprinose boljoj socijalizaciji slijepih osoba su:

- dobre osobne značajke slijepih ili slabovidnih osoba (intelektualne, kognitivne, emocionalne)
- podrška okoline (obitelj ili okolina u kojoj osoba boravi, živi i djeluje)
- dobra interakcija sa osobama koje imaju slične probleme (razmjena iskustava)

„ Bez adekvatne potpore okoline, stručnjaka i asistenta i uz najbolje osobne adaptivne potencijale, svaka će kasnije oslijepjela osoba imati teškoća u promjeni načina funkcioniranja i primjeni novih vještina koje doprinose dobroj komunikaciji s okolinom i, u konačnici, u socijaliziranom ponašanju (6).“

6. ULOGA OBITELJI U SKRBI ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE

Uloga obitelji u skrbi za slijepe i slabovidne osobe od neizmjerne je važnosti. S obzirom na raznolikosti unutar pojedinih obitelji, u njihovom međusobnom odnosu i funkcioniranju, ne postoji određeni univerzalni model prilagodbe na novonastalu situaciju, već je ona individualna. Neke obitelji velik dio svakodnevnih obaveza preuzimaju na sebe, ponašaju se previše zaštitnički, i na taj način još više doprinose nemogućnosti osamostaljenja i nesigurnosti slijepe osobe. Kod nekih dolazi do otuđenja ili razvoja raznih negativnih emotivnih stanja (ljutnje, osjećaja bespomoćnosti i slično).

Obitelji su po svojim karakteristikama različite te različito reagiraju na rođenje slijepog djeteta ili kada dijete ili osoba gubi vid (13). Prevladavanje stresa u takvim situacijama ovisi o nizu čimbenika, a često isticana pretpostavka kvalitetne obitelji i uspješnog prevladavanja kriznih situacija je obiteljska kohezija (13).

U takvim situacijama može pomoći:

- Razgovor između članova obitelji
- Podrška roditelja sa sličnim problemima
- Uključivanje u grupe potpora

Kod djece sa oštećenjem vida ili sljepoćom od rođenja osnovni je problem nedostatak učenja po modelu odnosno imitacijom iz vlastite okoline. S obzirom da preko 80% informacija dobivamo promatranjem okoline, djeci sa oštećenjem vida to predstavlja veliki izazov. Nadoknada vidnih informacija ostvaruje se učenjem kompenzacijskih vještina. Želimo li djetetu prenijeti određene informacije moramo ih učiniti dostupnima te ih podučavati na koji način se služiti ostalim osjetilima (omogućiti dodirivanje i opipavanje predmeta, uključiti ostala osjetila sluh, njuh, okus). Važno je djetetu omogućiti kontakt s vršnjacima.

6.1. Stavovi i odgoj unutar obitelji

Stavovi roditelja i ponašanje prema djeci s oštećenjem vida mogu biti različiti, što bitno utječe na socijalni razvoj djeteta. S obzirom na reakciju roditelja možemo izdvojiti 5 grupa roditeljskih stavova (14):

- prihvaćanje
- negiranje

- prezaštićivanje
- prikriveno odbacivanje
- otvoreno odbacivanje

Najvažnija podrška slijepoj djeci je ona od strane roditelja. Roditelji takve djece često ne znaju postupati tijekom razvoja, odgoja i samog obrazovanja djeteta te trebaju pomoć stručnjaka. Pomoć i savjeti stručnjaka u procijeni djetetovih sposobnosti te podučavanje roditeljima kako ispravno postupiti u određenim situacijama olakša roditeljima daljnji odgoj takve djece. Kod takve djece često je niži prag tolerancije na određene frustracije jer ne mogu zadovoljiti u potpunosti potrebu za druženjem, igrom, raznim aktivnostima, prijateljstvom i ljubavlju. Za postizanje uspjeha u školi ili nekih drugih aktivnosti moraju uložiti više truda i vremena, što doprinosi dodatnoj frustraciji. Takva djeca mogu ponekad pretjerano reagirati na određeni događaj zbog nagomilavanja stresa verbalnom ili fizičkom agresivnošću ili povlačenjem u sebe i depresijom. Isto tako mogu biti povodljiva, impulzivna te čestih promjena raspoloženja. Takva djeca često mogu biti zlostavljana od strane druge djece verbalnim načinom (podcjenjuje ih se, izruguje i slično) i fizički jer ih doživljavaju kao manje sposobne, nekompetentne. Odrasli ih često kritiziraju jer su frustrirani njihovom sporošću ili polaganim napredovanjem (14).

Roditelji često doživljavaju emotivnu krizu kod suočavanja s problemima djeteta oštećena, njihovo ogorčenje štetno utječe na razvoj djeteta. Pojava stresa kod roditelja najveća je kad dijete ima određenih poteškoća u ponašanju ili nije dovoljno kompetentno za određene zahtjeve koji se od njega traže. Pri polasku djeteta u vrtić ili školu, kod roditelja je često prisutan osjećaj tuge jer njihovo dijete ne može sudjelovati u istim aktivnostima kao i njegovi vršnjaci. Kod njih se javlja strah i tjeskoba, ljutnja, ogorčenost zbog poteškoća na koje nailaze. Slabovidno ili slijepo dijete dolaskom u novu sredinu (vrtić, školu) postaje svjesnije svojih ograničenja.

Negativni osjećaji bit će manjeg intenziteta ako su već na jedan način očekivani i prorađeni u početku. Roditelji će tada moći pružiti puno kvalitetniju podršku. Prihvatanje djeteta od strane roditelja i obitelji bez obzira na njegov hendikep i ograničenja koja on nosi je najvažnije i najpoželjnije (15).

Odgajanje djeteta zahtijeva angažman oba roditelja. Međusobna podjela aktivnosti (učenje s jednim roditeljem, odlazak na igru s drugim) važna je radi izbjegavanja pojave umora i nervoze u toku odgoja. Uloga braće i sestara, uz roditelje, nezamjenjiva je u zajedničkoj igri, komunikaciji te ostalim aktivnostima i utječe na djetetovo uključivanje u društvo. Nizom

određenih zajedničkih aktivnosti i postupaka te suradnjom sa stručnjacima, roditelji će omogućiti djetetu da se adekvatno uključi u društvo.

Tijekom ranog razvoja slijepog ili slabovidnog djeteta, podrška obitelji od velike je važnosti. Oblik podrške ovisi o samoj obitelji i načinima prevladavanja izazova. U prevladavanju tih problema može pomoći edukacijsko – rehabilitacijska podrška. Takva podrška omogućuje usvajanje različitih znanja i vještina koja mogu pomoći razvoju djeteta u obiteljskom okruženju.

6.2. Važnost integracije slijepih i slabovidnih osoba....

Od 1993. godine djeca s oštećenim vidom integriraju se u redovne vrtiće kako bi se pripremila za upis u prvi razred redovne osnovne škole (16). U vrtićima se pripremaju vježbajući percepciju Braillovih znakova na raznim slagalicama, na plošnim i prostornim modelima, reljefnim crtežima te uče znakove Braillove abecede. Nedostatak udžbenika pisanih Brailleovim pismom predstavlja problem u integraciji takve djece.

U toku integracijsko rehabilitacijskog programa djeca se osposobljavaju za brojne i različite aktivnosti. Te aktivnosti možemo podijeliti (16):

- ponašanje, aktivnosti i vještine prilikom uzimanja hrane i pića i sjedenja za stolom - ovim aktivnostima djeca se uče od najranije dobi, ako se ne savladaju mogu biti izvor nelagode
- vođenje osobne higijene i odijevanje – potrebno je motivirati djecu i mlade osobe za savladavanje i provođenje higijenskih navika, potrebe zahoda, oblačenja, obuvanja odjeće i slično
- upoznavanje sa namjericama i pripremanje hrane – već u roditeljskom domu potrebno je djecu upoznati sa predmetima u kućanstvu, pripremom hrane te je potrebno dijete voditi u trgovinu bez obzira što to roditeljima može biti naporno
- vještine održavanja reda i čistoće u kući
- upotreba novca i kupovanje – upoznavanje sa kovanicama i papirnatim novcem te raspoznavanje
- upotreba telefona i ostalih aparata u kućanstvu
- orijentaciju u vremenu – upotreba zidnog i ručnog sata koji je prilagođen slijepim osobama

- poticanje slijepe djece na igru sa lutkama – držanje lutke, kupanje, hranjenje te aktivnosti i vještine mogu im pomoći u kasnijem životu

Ima još niz aktivnosti koje slijepa djeca, adolescenti i odrasli moraju savladati od pakiranja torbi, brijanja, stavljanja utikača u utičnicu do razvijanja određenih vještina u međuljudskim odnosima. „Pažnju treba posvetiti uklanjanju motoričkih stereotipija neverbalnoj komunikaciji mimikom, gestikulacijom, održavanju fizičke udaljenosti, u odnosu na druge ljude, odijevanju općoj urednosti i vlastitom izgledu (16)“.

Obrazovanjem i rehabilitacijom slijepih osoba u Republici Hrvatskoj bavi se Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ u Zagrebu, te Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ Osijek. Centar za odgoj i obrazovanje je ustanova socijalne skrbi u kojoj se osobe oštećena vida rehabilitiraju po specifičnim programima, a školuju se po programima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. „Vinko Bek“ je ujedno resursni centar za cijelu Hrvatsku (6).

2000. godine Hrvatski savez slijepih osnovao je Hrvatsku Zakladu za školovanje slijepih „Marko Brkić“, koji je potpora školovanju slijepih učenika i studenata Republike Hrvatske. Aktivnosti koje Zaklada provode se u suradnji sa Hrvatskim savezom slijepih, udrugama i ostalim institucijama koje skrbe o slijepim osobama su (6):

- svekolika pomoć slijepim učenicima i studentima
- podizanje kvalitete njihova života
- poticanje na rad i učenje
- potpora u nabavi tiflotehničkih pomagala
- podizanje svijesti o potrebi školovanja slijepih učenika i studenata za njihov daljnji život;
- podizanje razine društvene svijesti
- uklanjanje predrasuda i potpuna integracija slijepih mladih osoba u zajednicu.

7. PRAVA I MOGUĆNOSTI SLIJEPIH I SLABOVIDNIH OSOBA

Sljepoća je jedna vrsta invaliditeta. Funkcioniranje slijepe osobe različito je u mnogim životnim situacijama i zahtijeva prilagođavanje pojedinim ograničenjima u većoj ili manjoj mjeri. „Stoga je važno da same slijepe osobe i društvo u cjelini rade na promicanju pravne i socijalno-ekonomske zaštite slijepih i podizanju kvalitete njihovog života (6). Da bi se priznalo određeno pravo osobe na invaliditet, potrebno je utvrditi vrstu i stupanj težine oštećenja te njegov utjecaj i posljedice na fizički i psihički život osobe. „Nadležna upravna ili druga tijela priznat će zakonom propisana prava tek nakon što od ovlaštenih stručnih tijela dobiju nalaz i mišljenje o vrsti i stupnju težine bolesti, tjelesnog ili mentalnog oštećenja, trajnim promjenama u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem, potpunoj nesposobnosti za rad, preostaloj radnoj sposobnosti, postojanju mogućnosti osposobljavanja za samostalan život i rad, prijekoj potrebi tuđe pomoći i njege druge osobe i sličnim čimbenicima o stanju osobe, s time da tako utvrđeno stanje i tjelesno oštećenje predstavlja temelj za ostvarivanje prava (6)“. Tek nakon dobivanja rješenja o svom invaliditetu slijepa ili slabovidna osoba može podnijeti zahtjev za ostvarivanje drugih prava.

7.1. Prava slijepih i slabovidnih osoba

- Pravo na doplatak za pomoć i njegu – Na ovaj doplatak imaju pravo sve slijepe osobe, njegova visina ovisi o uzroku nastanka sljepoće. „Pravo na doplatak za pomoć i njegu može se priznati u punom (100% osnovice - 500,00 HRK) ili smanjenom (70% osnovice – 350,00 HRK), ovisno o tome postoji li prijeka potreba pomoći i njege druge osobe u punom ili smanjenom opsegu (6).“
- Pravo na osobnu invalidninu – Osobna invalidnina od 1. travnja 2108. godine iznosi 300% osnovice mjesečno (1500,00kn). Korisnik koji ostvaruje pravo na invalidninu ne može istodobno ostvariti pravo na doplatak za pomoć i njegu (17).
- Pravo na oslobađanje od plaćanja dijela zdravstvene zaštite - Ovo pravo može se ostvariti podnošenjem zahtjeva u ured HZZO-a prema mjestu prebivališta uz dokaz o

100% oštećenju te rješenju o doplatku za pomoć i njegu ili ostvarenju prava na osobnu invalidninu

- Pravo na pomagala – Osigurane slabovidne i slijepe osobe imaju pravo na slijedeća očna pomagala: okvire za naočale, leće za naočale, mineralne leće, plastične leće, lentikularne leće, teleskopske leće, prizmatične leće, stakla bez dioptrije, kontaktne leće (6). Navedena pomagala mogu se nabaviti u optikama i specijaliziranim trgovinama. Osim tih pomagala imaju pravo i na očne proteze i to pune staklene po mjeri, ljuskaste staklene po mjeri, privremene prilagođavajuće (staklene i plastične). Isto tako slijepe i slabovidne osobe (oštrine vida manje od 0,05 na oba oka) imaju pravo na ručni bijeli štap i ručni ili džepni sat za slijepe, Brailleov pisači stroj, reproduktor i snimač zvučnih knjiga, čitač ekrana s govornom jedinicom, elektronično povećalo, Braillovu elektroničku bilježnicu za slijepe.
- Pravo na psihosocijalnu i profesionalnu rehabilitaciju odraslih slijepih osoba – Program rehabilitacije provodi se Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ na odjelu za psihosocijalnu rehabilitaciju odraslih slijepih osoba u Zagrebu. Da bi se osoba uključila u program potrebno je da se obrati Centru za socijalnu skrb prema mjestu prebivališta, koji odlučuje i o obliku plaćanja programa. Oblici plaćanja programa psihosocijalne rehabilitacije odraslih slijepih osoba mogu biti (6):
  - na teret Ministarstva socijalne politike i mladih
  - na teret Zavoda za mirovinsko osiguranje (kada je prisutna preostala radna sposobnost)
  - na teret Ministarstva socijalne politike i mladih uz participaciju vlastitih novčanih sredstava.
- Pravo na rad u skraćenom radnom vremenu radi pojačane brige i njege djeteta - Ovo pravo se može pod određenim uvjetima ostvariti roditelj ili posvojitelj slijepog djeteta, ali samo jedan od roditelja ili posvojitelja pod uvjetom da oba imaju status zaposlene ili samozaposlene osobe s punim radnim vremenom te samohrani roditelj ili posvojitelj (6).
- Pravo na dječji doplatok - Ovo pravo ostvaruje roditelj, posvojitelj, skrbnik, očuh, maćeha, baka, djed i osoba kojoj je na temelju Rješenja tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi dijete povjereno na čuvanje i odgoj (6). Pravo na doplatok se stječe:

- ukupni dohodak ostvaren u prethodnoj kalendarskoj godini po članu kućanstva mjesečno ne smije prelaziti 50% proračunske osnovice
  - osoba mora živjeti u kućanstvu s djetetom
  - za dijete s težim oštećenjem zdravlja prema propisima iz socijalne skrbi, doplatak za djecu određuje se u svoti od 25% od proračunske osnovice, neovisno o ukupnom dohotku po članu kućanstva mjesečno (6).
- Pravo na mirovinski staž s povećim trajanjem – Slijepim osobama se priznaje pravo na uvećani staž (12 mjeseci kao 15 mjeseci) rada. Smanjuje se i dobna granica za stjecanje prava na starosnu mirovinu, i to po jednu godinu za svakih 5 godina staža osiguranja (6).
  - Pravo na znak pristupačnosti - Znakom pristupačnosti omogućava se parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom na točno označena mjesta na parkiralištu. Pravo na znak pristupačnosti ima osoba s 80 posto ili više tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 posto ili više te vozilo udruge osoba s invaliditetom (6).
  - Pravo na oslobađanje od plaćanja naknade za uporabu javnih cesta koja se plaća pri registraciji motornih i priključnih vozila (godišnja naknada) i cestarine za uporabu autoceste i objekata s naplatom – Slijepo osobe mogu koristiti ovo pravo ukoliko imaju tjelesno oštećenje više od 80% i da su vlasnici vozila za koje bi iskoristili to pravo.
  - Pravo na oslobođenje od plaćanja boravišne pristojbe – Osoba sa invaliditetom od minimalno 70% i jednim pratiteljem, prema Zakonu o boravišnoj pristojbi ne plaća boravišnu pristojbu (6).
  - Povlastice u unutarnjem putničkom prometu (putničke objave) – Prema Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu slijepo osobe imaju 4 puta godišnje pravo na povlasticu od 75% redovne cijene vozne karte željeznicom ili brodom i pravo na besplatnu vožnju za pratitelja (6).
  - Povlastice za komercijalnu povlasticu za vožnju u IC i ICN vlakovima – Odobrena je povlastica od 75% na cijenu karte koju plaća slijepa osoba te besplatan prijevoz za pratitelja slijepo osobe vrijedi za drugi razred (6).

- Pravo na povlastice pri putovanju u inozemstvo – „Slijepe osobe ostvaruju povlastice pri kupnji prijevozne karte u međunarodnom željezničkom prometu za pratitelja ukoliko imaju nacionalnu iskaznicu za slijepe (članska iskaznica Hrvatskog saveza slijepih) (6).“
- Pravo na popust pri kupnji avionske karte Croatia airlinesa u domaćem zračnom prometu – Popust od 50% imaju pravo slijepe osobe na određene tarife u domaćem zračnom prometu i jedna osoba u njihovoj pratnji. Članovi imaju pravo sa sobom u kabinu besplatno voditi i psa vodiča (6).
- Pravo slijepe osobe sa psom vodičem na korištenje prijevoznih sredstava i pristupa na javna mjesta – „Slijepa osoba sa psom vodičem ima pravo korištenja prijevoznih sredstava u javnom prijevozu, uključujući zadržavanje na svim prostorima koji su predviđeni za putnike (6).“
- Pravo na oslobođanje od plaćanja radio i televizijske pretplate – Oslobođanje od plaćanja radio i televizijske pretplate mogu koristiti slijepe osobe koji su članovi Hrvatskog saveza slijepih.

7.2. Mogućnosti slijepih i slabovidnih osoba

Hrvatski savez slijepih osoba nacionalna udruga slijepih, gdje su slijepe osobe opredijeljene da aktivno sudjeluju i preuzmu dio odgovornosti u stvaranju preduvjeta za ravnopravno uključivanje u život zajednice, udružuju se u županijske udruge slijepih i gradske udruge slijepih sa svrhom ostvarivanja svojih prava, zadovoljavanja specifičnih potreba te uspostavljanja i unapređivanja zaštite i skrbi za slijepe u svim područjima života (6). Županijske i gradske udruge slijepih raspoređene su po županijama Republike Hrvatske i nekim gradovima. Nude različite programe namijenjene slijepim i slabovidnim osobama, ovisno o njihovim interesima (planinarenje, šah za slijepe, kuglanje, zborna pjevanje i slično).

Od posebne je važnosti da se slijepe i slabovidne osobe integriraju u zajednicu, a to se postiže uporabom metoda rane intervencije, uključivanjem djece u redovne vrtiće kao i u redovno osnovno, srednje i visokoškolsko obrazovanje (18).

Jedan od osnovnih uvjeta osamostaljenja slijepe ili slabovidne osobe je ekonomska neovisnost, odnosno da se omogući zapošljavanje takvih osoba. Vrsta posla treba biti

prihvatljiva osobi sa oštećenjem vida tako ga osoba može u potpunosti samostalno i uspješno obavljati. Uspjeh u zapošljavanju osoba s oštećenjem vida ovisi o nekoliko čimbenika, i to: edukaciji, rehabilitaciji, obitelji, dostupnosti nabavi pomagala, stavovima poslodavca o osobama s invaliditetom i zakonskoj regulativi (18). Napretkom u tehnologiji potrebe za zapošljavanje slijepih osoba na nekim radnim mjestima su smanjene ili potpuno ukinute. Općenito stanje u gospodarstvu i stopa nezaposlenosti direktno utječe na zapošljavanje slijepih osoba. Da bi radna mjesta osobama sa invaliditetom bila dostupnija (to se odnosi i na slijepu i slabovidne osobe), određene države subvencioniraju zapošljavanje osoba s invaliditetom, samostalnu djelatnost, financiraju prilagođavanje radnog mjesta osobi sa invaliditetom i slično.

U Republici Hrvatskoj postoje poticaji i porezne olakšice na koje imaju pravo poslodavci ako zaposle osobe s invaliditetom (prilagodba radnog mjesta, kupnja određenog pomagala, sufinanciranje asistenta). Prilikom zapošljavanja osobi sa invaliditetom, poslodavci su dužni dati prednost ukoliko ona zadovoljava sve uvijete natječaja. Unatoč svim mjerama koje država poduzima za zapošljavanje slijepih osoba dominantan je i dalje je negativan i diskriminirajući stav prema zapošljavanju slijepih i slabovidnih osoba. Da bi se povećao broj zaposlenih osoba s oštećenjem vida nužne su dobre rehabilitacijske mjere te službe čiji bi zadatak bio procjena individualnih profesionalnih sposobnosti pojedinca, procjena potrebe dodatnih pomagala i edukacija za njihovo korištenje, procjena dostupnosti radnog mjesta, i profesionalno usmjeravanje. Tako bi se povećali kvaliteta života osoba s oštećenjem vida i zadovoljstvo njihovih obitelji, te bi se smanjio broj korisnika različitih prava iz socijalne skrbi i zdravstvenog osiguranja stanovništva Republike Hrvatske (16).

8. ULOGA MEDICINSKE SESTRE/TEHNIČARA U SKRBI ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE

Jedan od glavnih ciljeva sestrinske skrbi kod slijepih i slabovidnih osoba je pomoć da se bolesnik prilagodi novonastaloj situaciji. To je osobito važno kod bolesnika koji su naglo izgubili vid, jer novonastala situacija mijenja kompletno njihov dosadašnji način života. Pomoć medicinske sestre sastoji se od (19):

- pružanja potpore
- poticanju osobe na razgovor
- edukaciju i motivaciju osobe o daljnjem liječenju

U početku treba motivirati i educirati bolesnika na prihvaćanje svoje djelomične ili potpune ovisnosti, prihvaćanje tuđe pomoći te kasnije na nastavak samostalnosti.

Gubitak vida dovodi kod bolesnika do niza reakcija, koje traju ovisno o njemu samom. Reakcije bolesnika na gubitak vida možemo podijeliti na (19):

- poricanje - osoba ne želi prihvatiti novonastalo stanje
- vrednovanje potreba – prihvaćanje pomoći za koju je mislila da joj nikad neće trebati
- sukob samostalnosti i ovisnosti – prihvaćanje da će neke poslove moći obavljati samostalno a za neke će trebati tuđu pomoć
- savladavanje predrasuda – prepoznavanje i suočavanje s predrasudama koje prevladavaju kod osoba zdravog vida

Na stjecanje samostalnosti kod slijepih osoba mogu utjecati mnogi čimbenici poput straha od nepoznatog, motivacije same osobe, osjećaja beskorisnosti i drugi, a isto tako nesamostalnost može pojačati negativne osjećaje. Medicinska sestra može pomoći u sprječavanju razvoja daljnjih negativnih osjećaja poticanjem bolesnika na verbalizaciju tih problema i traženje rješenja.

Pri planiranju zdravstvene njege takvih bolesnika potrebno je uzeti u obzir vrijeme nastanka oštećenja vida i prilagodbu bolesnika na novonastalu situaciju. Kod tek nastalih oštećenja od velike pomoći bolesniku u procesu samozbrinjavanja, može biti sudjelovanje u rehabilitacijskim programima. Specifični programi omogućuju slijepim i slabovidnim osobama samostalnost u životu i radu (19). Kod osoba koje su slijepe dulje vrijeme, a dolaze u zdravstvenu ustanovu zbog određenih zdravstvenih problema javlja se niz novih problema. Prije svega je to nepoznata okolina, neizvjesnost od same bolesti, promjene svakodnevne rutine,

strah od pretraga i neugodnih iskustava, a sve to dovodi do dodatne nesigurnosti osobe. Zato je važno u radu sa slijepom osobom osigurati dovoljno vremena i uspostaviti povjerenje. Prilikom obraćanja slijepoj osobi potrebno je obraćati joj se direktno, prostorno je orijentirati kako bi bila samostalnija tijekom boravka i dopustiti joj da sama iskaže način na koji želi da vodimo. Potrebno je verbalno opisati prostor u kojem slijepa osoba boravi i kreće se, ukazati joj na moguće prepreke, te joj omogućiti da prilikom kretanja slobodnom rukom ispituje prostor oko sebe. Prostor u kojem boravi treba imati isti raspored radi lakšeg snalaženja. Medicinska sestra treba uputiti i ostale bolesnike i osoblje o ophođenju sa slijepom osobom da bi se izbjegle eventualne neugodnosti (obavijestiti slijepu osobu kad je pod mokr, toalet zauzet i slično).

Prilikom dijagnostičkih pretraga potrebno je osigurati privatnost, objasniti postupak, tablete staviti na dlan, staviti zvono nadohvat te je češće obilaziti. Kod podjele i serviranja obroka prilagoditi način serviranja hrane (orijentacija prema satu), prilagoditi veličinu komada namjernica njenim mogućnostima uzimanja obroka i po potrebi pomoći joj. Uloga medicinske sestre je da pruži potporu slijepoj osobi, ohrabruje je, uputi na po potrebi prihvaćanje tuđe pomoći, potakne i ojača njeno samopouzdanje, samozbrinjavanje i na taj način pruži kvalitetniju skrb. Sve to utječe na njenu veću samostalnost te bolju kvalitetu života.

9. ZAKLJUČAK

Život osobe s oštećenjem vida ili sljepoćom od rođenja nije nimalo jednostavan. Preko 80% informacija iz okoline, dobivamo putem vida, i sve one aktivnosti koje mi obavljamo rutinski, svakodnevno njima predstavljaju problem te iziskuju puno više vremena i truda. Slijepe osobe se često služe nekim drugim osjetilima kako bi dobile povratnu informaciju iz okoline. Okolina i društvo u kojem živimo često nije svjesno i dovoljno informirano o svim problemima slijepih i slabovidnih osoba. Postoji niz barijera s kojima se one susreću u svakodnevnom životu, od neprilagođenih nogostupa i pješačkih prijelaza do onih psihičke prirode poput nerazumijevanja okoline, predrasuda i stigmatizacije, nemogućnosti zaposlenja i slično.

Obitelj slijepe osobe često je izgubljena u takvim trenucima. U želji da pruži podršku često preuzimaju sve obaveze na sebe te samo produbljuju njen osjećaj nesigurnosti. Od velike je važnosti uključiti obitelj u određene programe rehabilitacije slijepe osobe jer jedino dobro informirana i educirana obitelj omogućuje bolju mogućnost socijalne integracije slijepe osobe u zajednicu. Pomoć i savjeti stručnjaka kako se nositi s određenom situacijom i kako pristupiti u određenim situacijama uvelike olakšava članovima obitelji život a sam odgoj slijepe djece.

Isto tako, potrebno je slijepu osobu upoznati sa njenim pravima i mogućnostima školovanja, dodatnim edukacijama i mogućnostima provedbe slobodnog vremena. Boljom informiranosti društva možemo promijeniti negativne stavove i predrasude prema slijepim i slabovidnim osobama te omogućiti uspješnije uključivanje u zajednicu, bolje školovanje, zapošljavanje a samim time i bolju kvalitetu životu slijepih i slabovidnih osoba.

10. LITERATURA

1. Fajdetić A. Podrška osobama s oštećenjem vida u obitelji i zajednici. Zagreb: Hrvatski savez slijepih; 2015.
2. Rotim K i sur. Anatomija. Zagreb: Zdravstveno veleučilište; 2017.
3. Hrvatski liječnički zbor. Medicinski priručnik za pacijente. Split: Placebo.d.o.o.; 2014. Dostupno na: <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-za-pacijente> , pristupljeno 10.10.2020.
4. Knežević I i sur. Oftalmologija za studij sestринства. Bjelovar: Visoka tehnička škola u Bjelovaru;2015.
5. Juras D. Stavovi slijepih i slabovidnih osoba o iskustvima s djelatnicima u zdravstvenim ustanovama (završni rad). Varaždin: Sveučilište sjever;2017.
6. Fajdetić A. Priručnik za videće asistente osobama s oštećenjem vida. Zagreb: Hrvatski savez slijepih; 2015.
7. Hrvatski savez slijepih. Csik T, Sobota I, Slugan I, Jambrek B, Pavičić Astaloš J. 2006. Uzroci sljepoće kod 25% populacije slijepih Hrvatske i moguća prevencija. 2006. Dostupno na :<https://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/uzroci-sljepoce-kod-25-populacije-slijepi-hrvatske-moguca-prevencija-456/>, pristupljeno 15.10.2020.
8. Monokl. Statistički podaci o slijepim i slabovidnim osobama u svijetu. 2011. Dostupno na: <http://www.monokl.hr/savjet/statisticki-podaci-o-slijepim-i-slabovidnim-osobama-u-svijetu/1083/> pristupljeno 16.10.2020.
9. WHO. Blindness and vision impairment.Universal eye health a global action plan 2014-2019. Dostupno na: <https://www.who.int/blindness/actionplan/en/> , pristupljeno 17.10 2020.
10. Hrvatski savez slijepih. Šalković Ž. Broj slijepih osoba u Hrvatskoj. 2011. Dostupno na: <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/broj-slijepih-osoba-u-hrvaaskoj-927/>, pristupljeno 17.10.2020.
11. Horvačić L, Funtek M. Kako pomoći slijepoj osobi da bude samostalna? Zagreb: Hrvatski savez slijepih; 2019.
12. Ljubičić M. Zdravstvena njega osoba sa invaliditetom. Zadar: Sveučilište u Zadru; 2014.

13. Fjdetić A. Neki aspekti edukacijsko - rehabilitacijske podrške pisanoj komunikaciji u obitelji slijepog djeteta. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 2011;1(47):98-107.
14. Fajdetić i sur. Učenik s oštećenjem vida u redovitoj školi - pute za odgojitelje, učitelje, nastavnike i roditelje djece s oštećenjima vida koja su integrirana u redovite škole. Zagreb: Hrvatski savez slijepih; 2007.
15. Milković J, Šupe T. Praktične aktivnosti za rad s djecom oštećena vida. Zagreb: Hrvatski savez slijepih; 2013
16. Desić A. Kvaliteta života slijepih i slabovidnih osoba (diplomski rad).Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Medicinski Fakultet; 2017.
17. Hrvatski savez slijepih. Prava i povlastice za slijepe osobe. Dostupno na: <https://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/prava-i-povlastice-za-slijepe-osobe-40>, pristupljeno 20.10.2020.
18. Keserović S, Rožman J. Razlike u stavovima slijepih osoba i zdravstvenih djelatnika o statusu slijepih u društvu. Sestrinski glasnik. 2013;2(18):133-141.
19. Sabati L. Uloga medicinske sestre pri radu sa slijepom osobom u bolničkoj ustanovi i zadovoljstvo slijepih osoba sestrijskim pristupom. Glas pulske bolnice.2015;12(12):29-33.

11. SAŽETAK

Oko je jedan od najvažnijih osjetilnih organa, više od 80% informacija iz okoline primamo putem vida. Oštećenja vida možemo podijeliti na sljepoću i slabovidnost. Uzrok oštećenja mogu biti nasljedni i nenasljedni čimbenici koji mogu uzrokovati blaža ili teža oštećenja oka. U Republici Hrvatskoj broj osoba oštećena vida prati se u okviru Registra osoba sa invaliditetom i tu se nalaze podaci samo onih koji imaju priznat invaliditet temeljom tog oštećenja. Prilikom pristupanja slijepoj osobi potrebno je imati određena znanja na tom području pri tome je komunikacija je jedna od najvažnija stvar pri pružanju pomoći i uspostavljanju prvog kontakta. Samostalno obavljanje svakodnevnih aktivnosti jedno je od najvažnijih čimbenika za neovisnost slijepo osobe. Ako slijepa osoba nije samostalna u kretanju bez obzira na svoju dob i stupanja oštećenja vida prolaze program osposobljavanja za samostalno kretanje. Za pomoć pri kretanju osim vodećeg vodiča, slijepa osoba koristi i razna pomagala poput bijelog štapa, psa vodiča i slično. Također postoje i ostala razna pomagala koji pomažu komunikaciji i lakšem svakodnevnom funkcioniranju slijepih osoba.

Najvažnija podrška slijepoj ili slabovidnoj osobi u socijalnom razvoju je obitelj. Uz adekvatni stručnu podršku obitelji moguća je dobra socijalna integracija slijepih i slabovidnih osoba u zajednicu.

Ključne riječi: slijepa ili slabovidna osoba, podrška, komunikacija, socijalizacija, obitelj

12. SUMMARY

The eye is one of the most important sensory organs, more than 80% of information from the environment we receive through sight. Visual impairment can be divided into blindness and low vision. The cause of damage can be hereditary and non-hereditary factors that can cause mild or severe eye damage. In the Republic of Croatia, the number of visually impaired persons is monitored within the Register of Persons with Disabilities and there are data only of those who have a recognized disability based on that impairment. When approaching a blind person it is necessary to have some knowledge in the field while communication is one of the most important things in providing help and making first contact. Doing daily activities on your own is one of the most important factors for a blind person's independence. If a blind person is not independent in movement regardless of their age and degree of visual impairment, they undergo a training program for independent movement. In addition to the seeing guide, the blind person also uses various aids such as a white cane, a guide dog and the like to help him move. There are also various other aids that help communication and facilitate the daily functioning of blind people.

The most important support for a blind or partially sighted person in social development is the family. With adequate professional support from the family, good social integration of blind and partially sighted people into the community is possible.

Key words: blind or partially sighted person, support, communication, socialization, family

Prema Odluci Veleučilišta u Bjelovaru, a u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, elektroničke inačice završnih radova studenata Veleučilišta u Bjelovaru bit će pohranjene i javno dostupne u internetskoj bazi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Ukoliko ste suglasni da tekst Vašeg završnog rada u cijelosti bude javno objavljen, molimo Vas da to potvrdite potpisom.

Suglasnost za objavljivanje elektroničke inačice završnog rada u javno dostupnom nacionalnom repozitoriju

DANIJELA VUKOVIĆ

ime i prezime studenta/ice

Dajem suglasnost da se radi promicanja otvorenog i slobodnog pristupa znanju i informacijama cjeloviti tekst mojeg završnog rada pohrani u repozitorij Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i time učini javno dostupnim.

Svojim potpisom potvrđujem istovjetnost tiskane i elektroničke inačice završnog rada.

U Bjelovaru, 11. siječanj 2021.

Danijela Vuković
potpis studenta/ice

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Pod punom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradio/la samostalno, poštujući načela akademske čestitosti, pravila struke te pravila i norme standardnog hrvatskog jezika. Rad je moje autorsko djelo i svi su preuzeti citati i parafraze u njemu primjereno označeni.

Mjesto i datum	Ime i prezime studenta/ice	Potpis studenta/ice
U Bjelovaru, <u>11. Siječnja 2021.</u>	DANIJELA VUKOVIĆ	Danijela Vuković